

Відзив

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, доцента

Лісовця Олега Васильовича

на дисертаційне дослідження **Савельчук Ірини Борисівни**

«Теоретичні і методичні засади підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища університету», подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

На сучасному етапі професійного становлення особистості майбутнього фахівця пріоритетними стають відмова від уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивне переосмислення цінностей, пошуки нового в теорії та практиці університетської освіти. Особливої актуальності ці процеси набувають у підготовці соціальних працівників до професійної діяльності у сфері соціальної роботи, яка максимально відображує зміни, інновації, проблеми, виклики сьогодення. У сучасній соціально-педагогічній науці представлено значний науковий доробок з проблеми підготовки соціальних працівників до професійної діяльності. Водночас доводиться констатувати, що співвіднесення цього процесу із функціонуванням освітнього середовища університету з притаманною йому динамікою трансформаційних змін та освітніми інноваціями в наукових працях проводиться досить фрагментарно. Потребує визначення методологія та концепція означеної підготовки відповідно до механізмів створення інноваційного освітнього середовища в університеті. Особливої уваги вимагає питання моделювання комплексного науково-методичного забезпечення підготовки соціальних працівників до професійної діяльності та обґрунтування відповідних ресурсів й умов цього складного нелінійного системного процесу. Тому створення інноваційного освітнього середовища у закладі вищої освіти є об'єктивною потребою сьогодення і запорукою професійної компетентності та конкурентоспроможності випускника.

За таких умов безперечної актуальності набувають науково-педагогічні дослідження, присвячені вивченню особливостей функціонування освітнього середовища закладів вищої освіти в контексті ефективної підготовки фахівців;

пошук соціальних ресурсів для задоволення навчальних і професійних потреб студентів; забезпечення особистісно значущих цінностей, цілей та прагнень майбутніх фахівців соціальної сфери; забезпечення інноваційного науково-методичного забезпечення професійної підготовки фахівців. З огляду на це, **актуальність** дослідження Ірини Борисівни Савельчук, присвяченого проблемі професійної підготовки фахівців соціальної сфери в інноваційному середовищі сучасного університету, не викликає сумнівів.

Тема дисертаційного дослідження відповідає комплексній науково-дослідній темі кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка «Історичні та теоретико-методичні основи соціально-педагогічної діяльності».

Аналіз наукового апарату дослідження І. Б. Савельчук свідчить про його теоретико-методологічну обґрунтованість, коректність і відповідність сучасним напрямам наукових досліджень у соціально-педагогічній науці. Варто погодитися з дисертанткою в тому, що підготовка соціальних працівників до професійної діяльності має цілеспрямований, системний, інноваційний характер, реалізується в спеціально створених умовах інноваційного освітнього середовища університету, базується на теоретико-методологічних засадах (фундаментальні положення соціальної й професійної освіти, соціальної педагогіки та соціальної роботи, змістово-методичні особливості напрямів підготовки соціальних працівників до професійної діяльності) та моделі комплексного науково-методичного забезпечення, які визначальною мірою впливають на оптимізацію всіх ресурсних можливостей освітнього процесу в університеті.

Оцінюючи дисертаційну роботу за **новизною**, варто відзначити, що в ній уперше цілісно й системно досліджено проблему підготовки соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету на основі теоретико-методологічних засад, що ґрунтуються на парадигмальних ідеях з використанням системного, ресурсно-середовищного, інноваційно-особистісного, компетентнісного підходів; визначено парадигмальні орієнтири розширення ресурсних можливостей інноваційного освітнього середовища

підготовки соціальних працівників в університеті (цільова, змістова, функціональна та ціннісна парадигмальні орієнтації; стратегічна, системна, цілісна, інноваційна парадигмальні ідеї), та відповідні теоретичні засади (просктованість, діагностичність, результативність, ефективність) підготовки соціальних працівників у ЗВО; запропоновано концепцію підготовки соціальних працівників як цільовий компонент спроектованої моделі комплексного науково-методичного забезпечення означеної підготовки в умовах інноваційного освітнього середовища університету (застосування принципу партнерської взаємодії до організації підготовки соціальних працівників; орієнтація на потребу залучення учасників освітнього процесу до інноваційної діяльності; дотримання систематичності та цілеспрямованості до вибору засобів, форм і методів актуалізації інноваційного потенціалу майбутніх соціальних працівників); розроблено авторське науково-методичне забезпечення підготовки соціальних працівників до професійної діяльності як науково обґрунтовану сукупність ресурсів, форм та методів навчальної та позанавчальної діяльності в інноваційному освітньому середовищі університету.

Вважаю, що **практична значущість** дисертаційного дослідження І. Б. Савельчук полягає в актуалізації та активізації соціально-педагогічних наукових пошуків стосовно розвитку інновацій у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери та розробки комплексного науково-методичного забезпечення названої підготовки. Як свідчить текст дисертації, у процесі дослідження І. Б. Савельчук апробовано зміст та організацію підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі університету; впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти комплексне науково-методичне забезпечення підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища університету; здійснено відбір традиційних та інноваційних форм, методів і засобів підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності в соціальній сфері.

У процесі дослідження впроваджено в практику підготовки соціальних

працівників комплекс дидактичних матеріалів (програм, навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, практикумів) до дисциплін «Інноваційні методи в соціальній роботі», «Соціальна робота з різними групами клієнтів», «Актуальні проблеми соціальної роботи», «Соціальна інноватика»; змістове наповнення окремих видів практик на першому бакалаврському рівні (професійно-орієнтована, навчально-організаційна, організаційно-виховна, виробнича) та на другому магістерському рівні вищої освіти (виробнича, науково-дослідницька, переддипломна); забезпечено організацію діяльності навчальних студентських студій в процесі індивідуальної та групової роботи; впроваджено творчі ініціативи педагогічного та студентського колективу в умовах інноваційного освітнього середовища університету, що знайшли відображення в нормативних документах (Положення про організацію «Школи інноваційного досвіду», про проведення конкурсу соціальних проєктів «Соціальні інновації – погляд у майбутнє», про навчальні студентські студії, про Мережу партнерської взаємодії соціальних інституцій) та програмно-методичних матеріалах для викладачів закладів вищої освіти, керівників студійних студентських об'єднань, фахівців соціальної сфери.

Ірині Борисівні цілком вдалося розширити наукові уявлення про базові поняття професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в інноваційному середовищі університету включно з глибоким і науково коректним аналізом поняття «інноваційне освітнє середовище підготовки соціальних працівників», основних положень науково-методичного забезпечення і супроводу названої підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників.

Структурно дисертація складається з п'яти розділів які логічно і послідовно віддзеркалюють всі етапи науково-педагогічного пошуку, даючи повне уявлення про теоретико-методологічні засади, організацію та зміст комплексного науково-методичного забезпечення підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища університету. Заслуговує схвалення концепція дослідження, що

базується на трьох взаємопов'язаних концептах (теоретико-змістовий, методологічний і практико-орієнтований) та передбачає оптимізацію підготовки соціальних працівників в університетському інноваційному освітньому середовищі з урахуванням сучасних змін функціонування сфери соціальних послуг і потреби ефективного впровадження інновацій в практичну соціальну роботу.

У першому розділі дисертанткою розглянуто теоретико-методологічні підходи до розв'язання досліджуваної проблеми; здійснено аналіз базових понять дослідження «освітнє середовище університету», «інноваційне освітнє середовище університету», «інноваційне освітнє середовище підготовки соціальних працівників»; з'ясовано значення інновацій як домінуючого чинника функціонування інноваційного освітнього середовища підготовки соціальних працівників в університеті; встановлено теоретико-методологічні основи соціальної роботи як засадничі положення її змісту для підготовки фахівців в інноваційному освітньому середовищі університету. Дисертантка переконливо аргументує, що полісуб'єктний вплив виступає характерологічною ознакою забезпечення різнорівневості функціонування освітнього середовища університету, створюючи умови для розширення можливостей реалізації підготовки фахівців соціальної сфери до професійної діяльності.

Другий розділ дисертації присвячено обґрунтуванню цілісної методології дослідження, у зв'язку з чим авторкою визначено передумови становлення системи підготовки соціальних працівників до професійної підготовки у вітчизняній освітній практиці; окреслено провідні тенденції становлення підготовки соціальних працівників та перспективи її впровадження в середовищі університетської освіти; представлено ресурси підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в освітньому середовищі університету. На основі аналізу світових тенденцій становлення інноваційного середовища університету в контексті професійної підготовки соціальних працівників (глобалізація та інформатизація) І. Б. Савельчук виважено сформулювала провідні тенденції означеного процесу: створення єдиного

освітнього простору, реформування системи університетської освіти, інтеграція змісту освіти та її організації.

Третій розділ дисертації І. Б. Савельчук висвітлює парадигмальні орієнтири побудови концепції підготовки соціальних працівників в інноваційному середовищі університету, авторську концепцію підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища університету, та особливості організації процесу підготовки названих фахівців. Дисертанткою охарактеризовано підготовку соціальних працівників в умовах інноваційного освітнього середовища університету як складний процес структурної диференціації навчальної та позанавчальної діяльності, де органічно поєднуються традиційні та інноваційні елементи процесу професійної підготовки фахівців соціальної сфери. І. Б. Савельчук переконливо доводить, що використання комплексного науково-методичного забезпечення означеного процесу забезпечує актуалізацію розвитку та прояву інноваційного потенціалу суб'єктів університетського освітнього середовища.

У четвертому розділі дисертації І. Б. Савельчук репрезентувала комплексне науково-методичне забезпечення провідних елементів методичної системи означеної підготовки: партнерської взаємодії соціальних інституцій в умовах інноваційного освітнього середовища підготовки соціальних працівників; залучення до інноваційної діяльності викладачів напряму підготовки «Соціальна робота» в умовах інноваційного освітнього середовища; актуалізації інноваційного потенціалу майбутніх соціальних працівників засобами позанавчальної діяльності. Сформульовано висновок, що мережева форма партнерської взаємодії є ефективним простором для співпраці та залучення організацій-партнерів з метою реалізації комплексного науково-методичного забезпечення процесу підготовки соціальних працівників із застосуванням традиційних та інноваційних форм в освітньому середовищі університету. З'ясовано необхідність залучення науково-педагогічних працівників напряму підготовки «Соціальна робота» до інноваційної діяльності; сформульовано висновок про їх вирішальну місію в розвитку

інноваційного потенціалу університету та залученості студентів до збереження традицій та впровадження інновацій в освітню діяльність та практичну соціальну роботу. На підставі власного авторського науково-педагогічного досвіду дисертанткою запропоновано студійний формат навчання студентів, що актуалізується кейс-менеджментом, проєктними та тренінг-технологіями, супервізією, коуч-технологією, арт-терапією, арт-коучингом, соціальною інноватикою, корпоративним волонтерством. Доведено ефективність студентських студій (студії ідей, студії-тренінги, студії-практикуми, студії досвіду) як неформальних освітніх програм, спрямованих на підготовку майбутніх соціальних працівників до інноваційної діяльності у професійній сфері.

П'ятий розділ дисертаційного дослідження представляє логіку та особливості організації експериментальної роботи з перевірки ефективності комплексного науково-методичного забезпечення підготовки соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету. Результати формувального етапу експерименту, статистично підтверджені, засвідчили, що впровадження комплексного науково-методичного забезпечення процесу підготовки соціальних працівників до професійної діяльності уможливило розширення потенційних можливостей університетського середовища, посилення його дієвості, зростання рівня залученості науково-педагогічного складу та стейкхолдерів до підготовки висококваліфікованих соціальних працівників з достатнім рівнем інноваційного потенціалу.

Заслуговує на схвальну оцінку солідний науковий доробок І. Б. Савельчук, представлений у 70 наукових та науково-методичних працях (із них 58 одноосібних), зокрема: 3 монографії (2 у співавторстві), 28 статей у фахових виданнях України (у тому числі ті, які індексуються в наукометричних базах), 4 статті у зарубіжних виданнях, 1 науково-методичний посібник, 21 публікації апробаційного характеру, 13 праць, які додатково відображають результати дослідження.

Тема дослідження, його головний задум, основна проблематика, загальні висновки, а також понятійний апарат повністю відображені в авторефераті,

зміст якого ідентичний структурі дисертаційної роботи і з достатньою повнотою розкриває її сутність.

Оцінюючи позитивно науковий доробок Ірини Борисівни Савельчук, представлений у дисертаційній роботі, вважаємо також за доцільне звернути увагу на деякі **дискусійні аспекти та висловити зауваження і побажання.**

1. Заслуговує на увагу здійснений дисертанткою у п.1.2. та п.1.3 аналіз провідних наукових понять дослідження «освітнє середовище університету», «інноваційне освітнє середовище університету», «інноваційне освітнє середовище підготовки соціальних працівників». Водночас, враховуючи авторський професійний досвід дисертантки у сфері професійної підготовки соціальних працівників, варто було б чіткіше співвіднести означені поняття з науково-методичним забезпеченням їх репрезентації в інноваційному середовищі університету, що дозволило би більш тісно пов'язати методологічну й експериментальну частини роботи.

2. Вважаємо, що доцільно було б приділити більше уваги аналізу сучасної нормативної бази у сфері соціальної роботи, яка виступає важливим підґрунтям інноваційності підготовки соціальних працівників і, відповідно, побудови інноваційного освітнього середовища університету. У тексті дисертації представлені (розділ 2), але недостатньо висвітлені суттєві законодавчі зміни останніх років щодо стандартизації та інноваційності соціальних послуг, щодо професійної підготовки соціальних працівників тощо.

3. У розділах 2 та 3 дисертантка ґрунтовно проаналізувала окремі складники інноваційного освітнього середовища університету – середовищні ресурси, організаційно-педагогічні умови, інформаційно-технологічні засади функціонування та ін. Водночас, констатуємо недостатність власне цілісного аналізу інноваційного освітнього середовища сучасного університету, який представлений в різних підрозділах дисертації, не узагальнений у графічному вигляді, почасти має описовий характер або ж висвітлюється фрагментарно.

4. Експериментальні розділи дисертації І. Б. Савельчук аргументовано висвітлюють ефективність розробленого й апробованого авторського науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних

працівників в інноваційному освітньому середовищі університету. Про це вважаю, що на констатувальному етапі експерименту варто було б оцінити рівень інноваційності освітнього середовища університетів – учасників експерименту, що дозволило би порівняти їхні можливості в якісній професійній підготовці соціальних працівників.

5. У п. 4.1 дисертантка пропонує інноваційну структуру методичної системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в університеті, покладаючись на партнерську взаємодію соціальних інституцій в умовах інноваційного освітнього середовища підготовки соціальних працівників, на залучення до інноваційної діяльності викладачів напряму підготовки «Соціальна робота» в умовах інноваційного освітнього середовища, та на актуалізацію інноваційного потенціалу майбутніх соціальних працівників. Це уможливило виділити найбільш ефективні засоби, форми і методи професійної підготовки фахівців соціальної сфери, апробовані І. Б. Савельчук у процесі експерименту (як-от: кейс-менеджмент, проєктні та тренінг-технології, супервізія, коуч-технології, арт-терапія, арт-коучинг, соціальна інноватика, корпоративне волонтерство). На основі цього авторського досвіду й ґрунтовного методологічного аналізу проблеми варто було би у розділі 5 (наприклад, п. 5.4) сформулювати рекомендації стосовно впровадження інноваційних форм і методів означеної підготовки в діяльність факультетів і кафедр, які забезпечують напрям підготовки «Соціальна робота» в університетах України.

6. У розділі 5 дисертантка окреслила основні характеристики студентів контрольних та експериментальних груп, що взяли участь в педагогічному експерименті. Водночас з тексту дисертації не зовсім зрозуміло, студенти яких курсів, яких освітніх ступенів залучалися до формувального етапу експерименту. Варто було б також встановити певні кореляційні зв'язки між результатами педагогічної діагностики відносно віку, статі, обраної студентами спеціалізації, їхнього соціального статусу та ін., що, безперечно, збагатило би висновки з експериментальної частини роботи.

Загальний висновок

Узагальнюючи сказане вище, необхідно зауважити, що рецензована дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому представлені нові науково обґрунтовані результати, які свідчать про комплексне вирішення важливої проблеми соціально-педагогічної науки – професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах інноваційного освітнього середовища університету.

У змісті автореферату та його ключових тезах адекватно і з достатньою повнотою відображено основні положення дисертації. Публікації дисертантки знаходяться в руслі досліджуваної проблеми і відповідають основним результатам, узагальненням та висновкам, репрезентованим у поданому до захисту дисертаційному дослідженні.

За результатами аналізу проведеного дослідження можна дійти висновку, що дисертація Ірини Борисівни Савельчук «Теоретичні і методичні засади підготовки соціальних працівників до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища університету» є цілісною, завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам до оформлення дисертацій і авторефератів дисертацій (п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ №567 від 24.07.2013 року та з відповідними змінами й доповненнями за Постановою КМУ №656 від 19.08.2015 р.), іншим інструктивним документам і вимогам МОН України щодо кваліфікаційних робіт, а її авторка – Ірина Борисівна Савельчук – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя

О. В. Лісовець

Лісовець О. В.
Зав. канцелярією

Лісовець О. В.